

Shakespeares sonett nr 18

Jämförelser av fem svenska tolkningar

En av de svenska sonettöversättarna skriver så här om dikten: "Själva motivet och genomföringen är allmångods om man så vill, men vad är inte allmångods. Som Ben Jonson påpekar i sin hyllningsdikt: det är arbetet i finsmedjan som ger utslaget. Det som kan slå en vid första kontakten med originaltexten till sonetten är vilken enastående jämvikt och – trots de tunga orden – brist på magistral tyngd, som dikten utmärks av. Den löper så lätt som man knappast har rätt att kräva av ett ungt geni." (Swahn 1981, s. 175)

Här studeras de svenska tolkarnas finsmide, jämvikt och lätthet.

Rad 1-4

Det är oerhört svårt att åstadkomma en rytmiskt och innehållsligt trogen svensk översättning av rad 1 utan att ordföljden blir lidande. Originalets raka och enkla formulering tycks ouppnåelig på vårt språk, om rytmen skall bibehållas. CRN, EB och LN har krånglat till ord-följden och uppvisar alla den onaturliga och olyckliga sammanställningen "jag dig".

SCS, som visserligen uttrycker frågan enkelt, har drivits att utelämna subjektet "jag". Att inte tidigt i dikten etablera detta "jag" är till nackdel för helheten, eftersom det spelar en så avgörande roll i sonettens slut.

Carl Rupert Nyblom (CRN) 1871
Skall med en sommardag jag dig jemföra?
Du är dock mera mild och älsklig än.
Majs ljuvva knoppar brukar stormen störa,
Och sommarns fröjd – hvad är så kort som den?
Ibland för häftigt himlens öga glöder,
Ibland dess guldblick är af dimmor gömd;
Ja, hvarje skönhet, som naturen föder,
På något vis är till förändring dömd.
Men aldrig skall din sommarglans förflyta
Ej du förlora skall hvad skönt du fått,
Ej i sin skuggverld döden med dig skryta,
Då med min dikt odödlighet du nått.
Så länge menskor andas, ögon skåda,
Så länge lefver den, med den – I båda.

Shall I compare thee to a Summers day?
Thou art more louely and more temperate:
Rough windes do shake the darling buds of Maie,
And Sommers lease hath all to short a date:
Sometime too hot the eye of heauen shines,
And often is his gold complexion dimm'd,
And euery faire from faire some-time declines,
By chance, or natures changing course vntrim'd:
But thy eternall Sommer shall not fade,
Nor loose possession of that faire thou ow'st,
Nor shall death brag thou wand'r'st in his shade,
When in eternall lines to time thou grow'st,
So long as men can breath or eyes can see,
So long liues this, and this giues life to thee.

Shall I compare thee to a Summers day?

Två versioner översätter "compare" med "jämföra", tre med "likna". Valet har nog styrts av rytmiska överväganden. KAS föredrar av någon anledning "likna med" i stället för "likna vid". Hans ordföljd är knappast lyckad; det finns skäl att undvika frågeformen "Skall [...] jag likna dig?"

Rad 2 har fått likartad utformning hos fyra översättare. Men EB, som vänder på radernas ordning och har placerat denna rad som rad 3 i sin tolkning, väljer ett uttrycks-sätt som känns onödigt tillkrånglat och högdraget formellt i jämförelse med originalet: "Din ljuva ro ger mera vederlag".

BÄSTA SVENSKA MOTSVARIGHETEN till "temperate" kan nog diskuteras. LN byter in ordet mot två adjektiv: "vän och blid". SCS ger alternativet "lagom het", som förstås är riktigt i sak men möjligen leder tanken till en alltför ljum kärleksförklaring.

CRN avslutar rad 2 med ordet "än" som skall betyda "ännu", men läsaren distraheras lätt av förra radens "jämföra", så att "mera mild och älsklig än" vid första intrycket låter som en oavslutad jämförelse.

Originalets rad 3 är hos EB rad 4 och har hos honom fått den bästa utformningen. De övriga översättarna har tyvärr sett sig tvungna att avsluta raden om knopparna och vinden med olika nödrim: "tag" hos SCS och LN, vindarna "för krig" hos KAS. Formuleringen "Majs ljuvva knoppar brukar stormen störa" hos CRN kan väcka tvivel om vad som är satsens subjekt och närmar sig därigenom det löjliga (är det knopparna som stör stormen?).

Ja, vad är det vindarna gör med knopparna? Det är en intressant spridning på översättningarna av "shake": "störa", "slits", "för krig", "bryts", "rörs". Verbet "störa" hos CRN är kanske inte det mest träffande alternativet (och försvarar knappast sin plats i dikten genom att vara rimord heller, eftersom CRN tidigare har lyckats tvinga in ordet "jemföra" bara genom att göra våld på betoningen).

Erik Blomberg (EB) 1965
Skall jag dig likna vid en sommardag?
Mig synes sommarens kontrakt för kort.
Din ljuva ro ger mera vederlag
än Maj, vars knoppar slits av stormen bort.
Än strålar solens öga alltför klart,
än har dess gyllne sken i skyar gömtes,
och allting skönt skall skövlas alltför snart,
som därtill av natur och öde dömts.
I evig sommar dock din skönhet står
och Döden skall ej yvas någonsin,
att vissnande du i hans skugga går,
då i evärdlig sång du slutits in.
Så länge bröst kan andas, ögon se,
skall dikten leva och sitt liv dig ge.

Bilden med sommarens kontraktstid i rad 4 är svårhanterlig. LN väljer en allmänare motsvarighet: "nådatid". SCS säger "och alla sommarens kontrakt går bet", vilket tycks innebära ett orsakssammanhang som knappast är tydligt i originalet. (Skulle knopparna i maj innebära förpliktelser, som sommaren på grund av stormarna inte förmår fullgöra?) EB uttrycker det enklare och bättre, bortsett från det stela "Mig synes". CRN och KAS hittar fungerande formuleringar genom att helt enkelt fly undan kontraktspromatiken.

Rad 5-8

Raderna om den skiftande solen formas lite olika: "Ibland – Ibland" (CRN), "Än – än" (EB), "stundom – ofta" (KAS), "Ibland – ofta" (SCS, LN).

Uttrycket "his gold complexion" översätts trognast av SCS: "gyllne drag" och LN: "gyllne anlet". Hos de andra översättarna har rytm eller rim lett till andra lösningar: "guldblick" (CRN), "gyllne sken" (EB), "gyllne rund" (KAS). Också tolkningen av "is dimm'd" varierar: "är af dimmor gömd"/"har ... i skyar gömts"/"är ... gömt" (CRN, EB, LN), "är ... fördunklad" (KAS), "mörknar" (SCS). Även om dessa två rader har fått rätt olika utseende i de fem tolkningarna, är de ändå alla godtagbara.

Rad 7-8

Här finns däremot grava skönhetsfläckar hos samtliga översättare. En vinner visserligen ett inrim, men bara genom att trubba av sin

Sven Christer Swahn (SCS) 1981

Ska du bli jämförd med en sommardag?
Du är mer älsklig, mera lagom het;
majs blida knoppar bryts av blåstens tag
och alla sommarens kontrakt går bet.
Ibland är solens ansikte för varmt
och ofta mörknar hennes gyllne drag.
Allt vackert tacklar av och får det armt,
bryts ner av ödet och naturens lag.
Din sommarglans ska aldrig blekna av
och mista allt på Dödens direktiv,
Han lyckas aldrig skryta med din grav,
min dikt och dina barn ger evigt liv;
så länge män kan andas, ögon se,
ska detta leva kvar och liv dig ge.

K. A. Svensson (KAS) 1964

Skall med en sommardag jag likna dig?
Mer älsklig är du och mer ljuvligt blid!
Majs stormvind för mot vårens knoppning krig
och snabbt förgår en sommars korta tid.
För hett kan himlens öga stundom skina,
fördunklad ofta är dess gyllne rund;
i varje skönt skall skönhets källor sina,
naturen växlar, ödet slår var stund.
Din sommar likväl evigt grönska skall,
dess blomstringstid av ingen vinter vet,
dig famnar aldrig dödens skugga kall:
du blommar i min diktningens evighet.
Så länge människor andas, ögon skåda,
skall den ha liv och dig med liv benåda.

känslighet för ordval och ordvalör: "Allt vackert tacklar av och får det armt" (SCS). Hos en annan leder rätt högstämnda formuleringar fram till en poetiskt katastrofal antiklimax: "ödet slår var stund" (KAS). En tredje förfaller till språkfel och/eller obegriplighet: "enligt naturens lag och ödet dömt" (LN). Antingen saknas något ord i raden (till exempel "enligt vad...") – eller så ska uttrycket "ödet dömt" uppfattas som en förkortning av "det öde som ut-dömts för allting" eller något liknande. Ännu en tolkning förfulas av klumpig, långsökt syftning och av det tungfotade "allting – alltför" (EB). EB har sett möjligheten att tillföra en rätt tät, fyrfaldig allitteration: "sken" – "skyar" – "skönt" – "skövlas". Det är ett konstgrepp utan motsvarighet i originalet.

Raderna 5-8 är ganska enkla och raka hos CRN, men intrycket dras ner av det förnumstiga "På något vis", som gör plattityd av alltsammans.

Rad 9-12

Två tolkare använder ordet "sommarglans". Hos CRN skall denna aldrig "förflyta", hos SCS aldrig "blekna av". Ingetdera verbet känns vidare träffsäkert.

CRN har gammaldags komplicerad meningsbyggnad: "Ej du förlora skall hvad skönt du fått, / Ej i sin skuggverld döden med dig skryta". Detta är tungläst, inte bara genom ordföljden, utan också eftersom hjälp verbet "skall" inte skrivs ut utan är underförstått i den senare satsen.

Ordet "direktiv" hos SCS är närmast stötande, liksom "evärdlig

sång" hos EB och det fula "dess blomstringstid av ingen vinter vet" hos KAS.

LN går fri från sådant. I sin raka och enkla tolkning lyckas hon även troget återskapa den symmetriska fördelningen av "thy"/"thou" i originalet. Hennes version är å andra sidan den enda som inte tycks ta döden för given: "om Döden än dig fångade till slut".

Alla utom EB har tillfört ett possessivt pronomen och återgivit originalets "lines" med "min dikt/ min diktning/ mina sånger".

Uttrycket "min dikt och dina barn" hos SCS innebär en iögonenfallande innehållslig avvikelse från övriga tolkningar, och han har själv kommenterat det (Swahn 1981, s. 175): "I Shakespeares ord om *eternal lines* har jag tagit mig friheten att läsa in både versrader och släktled. Det är åtminstone logiskt tillfredsställande, det knyter motiviskt samman sonetten med de övriga i den första gruppen."

Shakespeares bild "to time thou grow'st" får ingen motsvarighet i de svenska tolkningarna.

Rad 13-14

Hos EB andas "bröst", hos SCS endast "män"; "människor" hos de övriga är avgjort bättre. CRN har akut behov av en konjunktion i stället för kommatecknet i sista radens mitt, men rytmen lämnar inget utrymme. I den här utformningen ter sig diktens slut hos CRN mest som en gåta.

De avslutande raderna tycks ändå vara de som har erbjudit översättarna minst svårigheter, och de andra lösningarna kan väl passera.

Lena R. Nilsson (LN) 2006

Skall jag dig likna vid en sommardag?
Du är mer älsklig, mera vän och blid;
majs ljuva knoppar rörs av vindens tag
och alltför kort är sommarns nådatid.
Ibland är himlens öga alltför hett,
och ofta är dess gyllne anlet gömt;
allting skall vissna ner som skönt var klätt,
enligt naturens lag och ödet dömt.
Din sommar skall dock aldrig blomma ut
och aldrig bleknar skönheten du har,
om Döden än dig fångade till slut
finns du i mina sånger evigt kvar.
Så länge människor andas på vår jord
skall du få leva här i diktens ord.

De här studerade översättningarna är resultat av högt kvalificerade språkmänniskors hängivna arbete, och de många kritiska synpunkterna kan av den anledningen tyckas ohemula. För den som ändå helt eller delvis instämmer i dem vittnar denna jämförelse övertygande om översättningsuppdragets oerhörda svårigheter.

Varje ny tolkare har väl träffat sina val i ett medvetet förhållande till föregångarna. Efter denna kritiska genomgång av en rad problem i de fem översättningarna kan det vara rimligt att också avkräva kritikern ett positivt bidrag.

De tolkningsval som har format det bifogade förslaget lyckas möjligen styra texten undan något av de problem som har påtalats ovan. Alldeles säkert har resultatet i stället övermannats av nya svårigheter. Uppgiften att peka ut dessa överlämnas till läsaren.

Källor:

- ♦ W. Shakespeares Sonetter. På svenska återgifna af Carl Rupert Nyblom. Uppsala: Schultz 1871.
- ♦ W. Shakespeare, "Evig sommar (XVIII)" [övers. av Erik Blomberg]. I: Lyrik ur världslitteraturen. En litteraturhistorisk antologi av Harald Elovson. Lund: Gleerups 1965.
- ♦ W. Shakespeare: Sonetter. Ett tolkningsförsök av K. A. Svensson. Lund: Gleerups 1964.

- ♦ W. Shakespeare: Sonetter. I tolkning och med förord av Sven Christer Swahn. FIB:s lyrikklubb 1981.
- ♦ W. Shakespeare: Sonetter. I översättning av Lena Nilsson. Lund: Bokförlaget Augusti 2006.

Bilaga: ett eget försök

Jag jämför dig med sommardagen, ja?
Då är du mera vacker, mera blid.
Majstormar tar de späda knopparna.
Och sommarn stannar blott en liten tid.
Än strålar himlens öga alltför hett,
än skymmer molnen hennes gyllenfärg.
Och en gång slår all skönhet till reträtt.
Det är naturens öde: rost och ärg.
Din sommar är dock evig. Den består,
den vissnar ej och mister ej sitt sköna.
Nej, aldrig du i dödens skugga går.
Du blir till tid, i verser evigt gröna.
Så länge människor andas, ögon ser,
finns detta kvar, och liv åt dig det ger.

Text: Sven Bjerstedt

Sven Bjerstedt undervisar på
Teaterhögskolan i Malmö

Guidad tur i Stratford

I Stratford-upon-Avon kan man inte bara titta på teater. Stadsplanen för centrala staden är i stort sett densamma som på William Shakespeares tid. Inom behagligt promenadavstånd finns huset där dramatikern föddes (Birthplace), huset där hans dotterdotter bodde (Nash's House) och huset där hans dotter Susanna bodde (Hall's Croft). I samtliga dessa finns sevärd utställningar och kunniga guider i varje rum. Holy Trinity Church där William döptes och begravdes är också värd ett besök, inte minst på grund av den porträttbust av honom som finns där.

Är man i Stratford en lördagförmiddag kan man fördjupa sina kunskaper genom att delta i en guidad vandring som leds av skådespelaren och historikern Jonathan Milton. Han startar från Swan-teatern 10.30 och de åtta pund vandringen kostar är väl använda

Jonathan Milton Foto: Kent Hägglund

pengar. Milton är väl insatt i Stratfords historia och hans egna erfarenheter som aktör och pjäsförfattare gör att han har insikter kring Shakespeare som vanliga guider saknar. Kommer man resande som grupp kan man boka en egen visning via telefon +44 1789 412 617.

Den som är många dagar i staden kanske vill ta en bussrundtur och även titta på de shakespearehus som ligger utanför Stratford: Anne Hathaway's Cottage och Mary Arden's House (där skaldens fru,

respektive hans mor växte upp). I varannan buss finns en levande guide, i varannan ett ljudband – ingen-dera kan man lita på. I bägge byggnaderna finns däremot lika bra guider som i stadshuset.

SKA MAN SE ALLA SHAKESPEAREHUSEN kan det vara idé att gå med i vännföreningen till Shakespeare Birthplace Trust¹. Det ger gratis inträde i alla husen (dock ej i kyrkan), rabatt på bussrundturen samt 10% rabatt i stiftelsens bokhandel och souvenirbutiker. Förra sommaren lyckades undertecknad också få ett par pounds rabatt av Jonathan Milton genom att vifta med medlemskortet.

Inte alla veckoslut, men ibland brukar elever vid King Edward VI School visa skolsalen där William brottades med latinska glosor och böjningsformer på 1570-talet.

Text: Kent Hägglund

¹ 25 pund/år; gäller medlem + en gäst

Franco Zeffirelli ...

... den italienske regissören, har regisserat många Shakespearepjäser, både på scen och på film. I sina memoarer berättar han en anekdot från 1966, då han spelade in *Så tuktas en argbigga* i Rom. En kväll var han ute på nattklubb med sina huvud-rollsinnehavare Elizabeth Taylor och Richard Burton, tillsammans

med Robert Kennedy (1925-1968) och dennes fru Ethel. På väg tillbaka till Kennedys hotell började han och Burton tävla om vem som kunde citera flest av Shakespeares sonetter. Tävlingen slutade inte förrän i hotellfoajén där Richard Burton knäckte sin motståndare genom att citera sonett 15 *baklänges*.

Vad varken Zeffirelli eller Robert Kennedy visste, är något man kan läsa i Melvin Braggs Burtonbiografi *Rich* (1988). Richard Burton hade redan i mitten av 1940-talet lärt in några av sonetterna utantill för att kunna imponera på fester.

KH